

וזהו לשון חק ומשפט, חק הוא הסגולה שאין טעמו נודע, ומשפט הוא הטבע שמשפטו שיהיה כן בטבעו עיי"ש.

סימן ה'

בהושעת משמחין בבנין בית המיוחדש נוספין לולב כל שבעה במקדש - לכאורה צ"ב דאטו רק בבנין בית שני נטלו לולב כל שבעה במקדש, ולא במקדש ראשון.

ומכח דיוק זה חידש הג"ר משה שמעון הלוי זצ"ל אבד"ק פרוינקירכן בספרו 'ישמח לב' על מסכת סוכה (דף י' ע"א), דרך בבנין בית שני נהגו כן לקיים מצות ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, ובבית ראשון לא, וכן נראה דאי אינהו גם כן פירשו קרא דושמחתם על נטילת לולב כל שבעה במקדש, למה לא נתעצמו נביאים שבזמן גלות בבל לעשות זכר למקדש, ותו הא ירמיהו הנביא ותלמידו ברוך היו באותו הדור, וירמיהו הוא שאמר ציון הוא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה, ולמה הניחו מקום להתגדר בו לר' יוחנן בן זכאי אחר חורבן בית שני, מזה שפט הפייטן דבבית ראשון גם במקדש לא היו נוטלין לולב כל שבעה, ג"כ אין מקום לעשות זכר למקדש, וקרא דושמחתם הוי מוקי ליה כמ"ד בירושלמי סוף פ"ג דסוכה דף ח' ע"ב דאשלמים קאי עיי"ש. וסובר הפייטן דבמקדש ראשון לא היה כלל מצות לולב כל שבעה אפילו במקדש, ואפילו מדרבנן, ובבית שני נתחדש דושמחתם לפני ה' אלולב קאי, לכך התקין ריב"ז דבעי דרישה גם במדינה, ועיי"ש בירושלמי מה שמסיק בתויבתא למ"ד דאשלמים קאי, ומשנה דבמקדש כל שבעה הוא מדרבנן, אבל בזמן בית ראשון אם לא נהגו כלל מצות לולב כל שבעה אפילו במקדש מאן רמי ליה מינייהו, ועיין פסחים דף ע"א תוד"ה לרבות שנראה מדבריהם דמצות שמחה כל שבעה גם כן ילפינן מהאי קרא, וגם מצות לולב, ותוריהו שמעית מינה, ועיין שם הגהות ר"ב ונשבורג, ועכ"פ הדבר שקול ואינו מוכרע.

אמנם דברי הפייטן יתבארו על נכון, וגם יתיישב עוד דיוק מה שאמר 'נוטלין לולב במקדש כל שבעה' דהלא רק אם חל יום א' של חג בשבת נטלו לולב כל שבעה, משא"כ אם חל באחד מן שאר ימי השבוע דאינו דוחה שבת אין נוטלין רק ששה ימים, דלולב אינו דוחה שבת במקדש רק ביום ראשון בלבד, כמבואר ריש פרק לולב וערבה במסכת סוכה.

לכן יש לפרש דכל חרוז זה קאי אדלעיל 'כהושעת שבים עולי גולה לפדיון', על זמן חג הסוכות של עזרא, שסובר הפייטן שחל אז יום א' של חג בשבת, והוא עפ"מ"ש התוס' ר"ה (יט. ד"ה מימות) על מ"ש בגמ' שם מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר, משמע דכימי עזרא היה אלול מעובר, וסמך קצת לדבר דכתיב (נחמיה ז) ויגע החדש השביעי וגו' וכתוב (שם ח) ויביא עזרא הכהן את התורה וכתוב (שם) ביום אחד לחדש השביעי וכתוב (שם) ויקרא בו וכתוב ביה (שם) היום קדש וכתוב (שם) ביום השני נאספו ראשי האבות לכל העם הכהנים והלויים אל עזרא הסופר ולהשכיל אל דברי התורה משמע שעשו שני ימים טובים של ר"ה וקרי ליה שני למילתא ע"כ עיי"ש, ומבואר בד' התוס' שהתחילו אז למנות ימי חודש תשרי מיום שני של ר"ה, לפי שעברוהו לאלול, ואיתא במסכת ביצה דרשו על הפסוק בעזרא שם ושלחו מנות לאין נכון לו, מאי לאין נכון לו, אמר רב חסדא למי שלא הניח עירובי תבשילין, הרי שחל אז יום א' דראש השנה בערב שבת, ויום ב' של יו"ט חל בשבת, ולכך הוצרכו להניח עירוב תבשילין מיום א' לחבירו, ולכך עיברו לאלול דלא אד"ו ראש, כדי שלא יחול יום כפור ביום א' כנודע מכללי העיבור, ואם מנו חודש תשרי מיום ב' של יו"ט שחל ביום השבת. הרי גם יום ראשון של סוכות חל בשבת, וזה

אומרו 'משמחין בבנין בית המחודש, נוטלין לולב כל שבעה במקדש' שבשנה ההוא כשחידשו הבית המחודש בימי עזרא חל יום א' של סוכות בשבת ונמצא דאז בשנה ההיא נטלו לולב שבעה ימים, דביום א' דוחה לולב את השבת במקדש 'וילע"ע בזה, וע"ע אריכות בזה בספר 'אור לישרים' להגאון ר' זרח איידליץ ז"ל (דרוש י"א), וא"ש כמין חומר כל דברי הפייטן על נכון.

אוצר החכמה

סימן ו'

אז בבוא מחרף סתם עינות מים - רבים מקשים על החרוז הזאת, דהרי בגמרא פסחים (נו.) חושב בין הדברים שלא הודו חכמים לחזקיה המלך, מה שסתם מי גיחון העליון, ופירש"י שם שלא הודו לו חכמים 'שהיה לו לבטוח בהקדוש ברוך הוא, שאמר (מלכים ב יט) וגנתי על העיר הזאת להושיעה', ולמה הזכיר את גנותו לזכותו.

ובסידור דובר שלום ביאר כן דיוק לשון הפייטן, ומשנה הגירסא לגרוס במקום 'אז' בבוא וכו' 'אין' בבוא מחרף, והיא מלשון מיהר, [כמו ואין ברגלים חוטא (משלי יט, ב)], שעשה זאת במהירות בלא שישאל לחכמים מקודם וסתם עינות מים שלא כרצונם, אך גם לדבריו עדיין יוקשה כג"ל דלמה חשב זאת בין הזכותים דבר שלא היה ברצון חכמים.

אמנם גם לדברי הגמרא הנ"ל מצאנו בחז"ל מאמרים חלוקים, דהרי באבות דרבי נתן (פרק ב') חשבו בין הדברים שעשה חזקיה והסכימה דעתו לדעת המקום 'סתם מי גיחון', ואולי יש לדחוק שאף שהסכימה דעתו לדעת המקום היה שלא בהודאת חכמים, אך במדרש שוחר טוב (מזמור פז) דרשו על הפסוק נכבדות מדובר בך, זהו חזקיהו, שנאמר וכו' הוא חזקיהו סתם מי גיחון, ובסנהדרין (צד.) 'והאיכא חזקיה שחזקו יה', מתאים לדרשת האדר"נ ש'חזקו יה' היינו שהסכימה דעתו לדעת המקום, ועכ"פ מבואר מזה כשיטת הפייטן דלזכות נחשב לחזקיה במה שסתם המעינות.

אך באמת אחר העיון במקרא יתישב הכל, דשני סתימת המעינות היו, אחד המתואר בפסוקים הנ"ל שצוה חזקיה לסתום כל המעינות היוצאים מן העיר, ולא רק מי גיחון, וזאת היתה ביעוץ החכמים ובהסכמתם, כדכתיב מפורש 'ויעץ עם שריו וגבוריו', שהם חכמי ישראל שרי צבא וראשי הסנהדרין, [וזאת היתה עוד קודם שהגיע אליו נבואת ישעיה הנביא 'וגנתי על העיר הזאת להושיעה' שהיתה כמענה מאת ה' על דברי רבשקה שר צבאו של סנחריב שחירף וגידף כלפי מעלה, שאירע אחר סתימת המעינות, כנראה מסדר הפסוקים שם], ובסוף הפרשה [אחר המסופר ששלח ה' מלאך ויכתה כל גבור חיל מחיילות אשור, ויושע ה' את יחזקיהו ואת יושבי ירושלים וגו'], כתיב שם (בפסוק ל') 'והוא יחזקיהו סתם את מוצא מימי גיחון העליון ויירשם למטה מערבה לעיר דויד', וזה לכאורה עובדא אחרת שאירע כבר אחר המלחמה עם סנחריב, ועל זה לא הודו לו חכמים אחר שהובטח לו מפורש מפי ישעיה נביא ה' שיגן הקב"ה על העיר ירושלים להושיעה מכף כל אויב (וראה ביאור הרד"ל על פדר"א (פרק ט' אות ל')) שהעיר לתירוץ זה בקוצר אמרים), וזה הזכות מה שהזכיר הפייטן קאי על סתימת המעינות הנזכר בריש הפרשה שהיתה בהסכמת החכמים כנ"ל.

וראה ברד"ק שם (פסוק ל') שכו' 'ואני תמה ממה שארז"ל סתם מי גיחון ולא הודו לו והנה כתיב למעלה ויעץ עם שריו וגבוריו לסתום מימי המעינות ובכלל שריו חכמי ישראל עמו שכתוב שרי האלפים והם היו החכמים והשופטים, ובאגדה מצאתי סתם מי גיחון והסכימה דעתו לדעת המקום' ע"כ. אבל להנ"ל מיושב הכל שפיר. וכו' הוא שיטת הפייטן.